

ВІДГУК

офіційного опонента
кандидата педагогічних наук,
доцента кафедри психології, педагогіки та філософії
Беспарточної Олени Іванівни
на дисертацію Жданюк Анни Василівни
«Підготовка майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній
діяльності»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми. Актуальність дослідження Жданюк Анни Василівни зумовлена складним процесом підвищення рівня правової культури в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, удосконаленням правових норм згідно європейських стандартів, а також механізмів їх впровадження, що потребує підготовки висококваліфікованих правознавців, здатних забезпечити ефективну юридичну діяльність у країні. Україна має давні традиції підготовки фахівців юридичного профілю, але швидкозмінний розвиток суспільства, його перехід з індустріального до постіндустріального, настання епохи інформаційного суспільства призводить до необхідності реформування вітчизняної системи юридичної освіти. Осмислення цього факту сприяє підвищенню відповідальності закладів вищої освіти за реалізацію нового підходу до навчання молоді і вимагає особливої уваги до рівня сформованості у них різноманітних професійних і особистісних якостей. Саме тому, на нашу думку, висвітлення дисертанткою такого важливого аспекту, як підготовка майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, сприятиме розвитку особистісно-професійних якостей сучасного конкурентоздатного фахівця.

Актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності визначається, перш за все, соціальними вимогами. Ефективність професійної діяльності юриста безпосередньо залежить від багатьох факторів, але вагоме місце серед них належить вмінню конструктивно вирішувати конфлікти. З метою успішного керування конфліктами, необхідно володіти основами конфліктології, володіти шляхами вирішення конфліктів та встановлення міжособистісних взаємозв'язків. Для реалізації професійної діяльності у конфліктогенній ситуації, майбутньому юристу необхідна відповідна правова культура як спосіб боротьби із особистісними кризами.

Питанням конфліктологічної культури студентів та формування конфліктологічної компетентності майбутніх фахівців юридичного напрямку підготовки присвячено наукові праці багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких вагоме місце посідають роботи таких науковців, як: К. Макарова, В. Поздняков, Н. Самсонова, О. Семенов, І. Торбенко, О. Щербакова та ін., які проводили дослідження щодо проблем формування професійної та конфліктологічної культури фахівців; В. Жуковський,

М. Коростелін, Л. Котлова, М. Ебзєєв, Н. Семенова, І. Яковлева, Л. Ярослав та ін., які здійснювали наукові розвідки щодо проблем попередження конфліктів та формування конфліктологічної компетентності фахівців.

Водночас у результатах досліджень не вичерпані усі питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам, а тому недостатня теоретична розробленість проблеми і практична потреба її вирішення підтверджують актуальність дисертаційного дослідження – «Підготовка майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Структура дисертації є цілком коректною і логічною. Робота структурована відповідно до вимог. Дисертація складається з двох розділів, у яких різнопланово розглянуто означену проблему.

Співвідношення об'єкта і предмета дослідження свідчить про глибину з'ясування теми. Мета, гіпотеза і завдання об'єктивно та виважено розкривають його зміст. Безсумнівною є наукова новизна, теоретична і практична значущість роботи, оскільки Жданюк Анна Василівна вичерпно та ґрунтовно аргументує та апробує модель підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, яка має поетапну логіку реалізації.

Науково цінним є авторський підхід щодо уточнення сутності та структури базових понять дослідження, визначення критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності. Особливої уваги заслуговує формування дисертанткою банку проблемних ситуацій правової спрямованості та пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності.

Основні наукові результати дослідження. Зупинимося на конкретних результатах дослідження А. В. Жданюк.

Зазначимо, що у першому розділі дисертації – «Теоретичні засади підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності» - представлено результати аналізу стану дослідженості проблеми підготовки майбутніх юристів, визначено сутність готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, визначено поняття «правовий конфлікт». Встановлено специфічні конфліктологічні риси професійної юридичної діяльності, незалежно від спеціалізації. Проведено кореляцію поняття «запобігання конфліктам» із суміжними поняттями: «профілактика конфліктів», «превенція конфліктів» у педагогічній науковій літературі зарубіжних та вітчизняних науковців. Висвітлено вирішення першого, другого завдання та результати науково-теоретичного аналізу різних аспектів феномена „запобігання конфліктам”; наведено етапи запобіжної діяльності; визначено ключове поняття дослідження «готовність до запобігання конфліктам» як важливої компоненти загальної компетентності майбутнього юриста; окреслено

показники та рівні сформованості готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності. На нашу думку, цінним є трактування дисертанткою поняття «конфліктологічна компетентність юриста», що являє собою когнітивно-регулятивну підструктуру професіоналізму особистості, динамічне особистісне уявлення, яке характеризується наявністю знань про конфлікт, володіння широким спектром стратегій поведінки у конфлікті, емоційної саморегуляції та значущими особистісними властивостями. Виходячи з вищезазначеного, дисертантка вдало презентує власну дефініцію: готовність майбутнього юриста до запобігання конфліктам у професійній діяльності являє собою інтегративне новоутворення особистості, що характеризується стійкою мотивацією і налаштованістю на безконфліктну взаємодію під час виконання професійних функцій; високим рівнем оволодіння теоретичними конфліктологічними знаннями і сформованістю практичних умінь, необхідних для запобігання конфліктам у професійній діяльності, що є базисом для формування конфліктологічної компетентності фахівця. Заслужує на увагу авторське трактування процесу запобігання конфліктам у професійній діяльності юриста як різновид специфічної діяльності, що здійснюється фахівцями у галузі юриспруденції на глобальному, локальному, індивідуальному рівнях у межах їх компетенції, яка спирається на принципи законності, демократизму і гласності, гуманізму, наукової обґрунтованості, спрямована на проведення запобіжних заходів щодо прогнозування та профілактики виникнення конфліктних чинників, умов, причин, поведінки у правовій сфері. Слушно зазначається дисертанткою, що підготовка майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності розуміється як цілеспрямований процес формування їх готовності до виконання цього виду професійної діяльності, зумовлений системною сукупністю відповідних знань, умінь, навичок, особистісних якостей та практичного досвіду.

Автором у роботі визначено сукупність умінь, необхідних для здійснення запобіжної діяльності: діагностично-прогностичні, які спрямовані на розкриття сутності явищ, що характеризують внутрішній стан об'єктів шляхом різнобічного їх дослідження та обґрунтування припущення про виникнення і розвиток конфліктної ситуації; конструктивно-проективні, що пов'язані з практичними діями та прийомами, які використовуються для генерації та коригування концепцій і способів сприйняття, спрямованих на розробку проектів запобіжної діяльності; інтерактивні, які спрямовані на координування, організацію та регулювання взаємодії учасників правового конфлікту, забезпечення діалогічного характеру їх взаємовідносин, досягнення взаєморозуміння, реалізацію конструктивних тенденцій запобігання конфліктним ситуаціям. Виявлено критерії сформованості готовності до запобігання конфліктам: мотиваційний; гносеологічний; операційний; особистісний та визначено показники та рівні сформованості готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам.

У другому розділі – «Обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутніх юристів до запобігання

конфліктам у професійній діяльності» - обґрунтовано структурно-функціональну модель підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, детально наведено процес та результати її впровадження у практику закладу вищої освіти.

Обґрунтовано методологічні підходи (системний, діяльнісний, синергетичний, особистісно орієнтований, контекстний, технологічний) та принципи (системності та послідовності, науковості, інтегративності, професійної спрямованості, контекстного навчання, гуманізації, самодетермінації та внутрішньої свободи особистості) формування готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, що забезпечать ефективність професійної підготовки зазначених майбутніх фахівців.

Теоретичні здобутки роботи узагальнено в авторській структурно-функціональній моделі підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності. Авторська модель, яка складається з п'яти блоків: цільового, діагностичного, змістово-організаційного, рефлексивно-аналітичного та оцінювально-коригувального, описана досить детально. Вона базується на методологічних підходах, які обумовлюють готовність майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності та визначають психолого-педагогічні впливи на особистість з метою забезпечення успішності її навчання та розвитку. Результатом впровадження запропонованої моделі є сформованість компонентів досліджуваної готовності.

Імпонує детальний статистичний аналіз констатувального, формувального та контрольного етапів педагогічного експерименту. Статистична значущість отриманих результатів підтверджена за допомогою апарату дисперсійного аналізу (F-критерій Фішера), коефіцієнта кореляції Пірсона.

Імпонує експериментальна база дослідження, яка налічує 4 заклади вищої освіти, та методи статистичного аналізу й методики, які використані для визначення рівнів готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності.

Позитивним є те, що дисертантка вдало розробила і доречно візуально, презентувала результати експерименту в таблицях та діаграмах.

Не викликає сумніву наукова новизна і теоретичне значення роботи: вперше науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено модель підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності на підставі системного, діяльнісного, синергетичного, особистісно орієнтованого, контекстного, технологічного підходів, що містить наступні блоки: цільовий, діагностичний, змістово-організаційний, рефлексивно-аналітичний, оцінювально-коригувальний.

Удосконалено форми, методи та засоби підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності у процесі формування досліджуваної готовності. Уточнено наукові уявлення про сутність понять «готовність майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній

діяльності», «модель підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності», структуру, критерії, показники й рівні готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності.

Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Практичне значення дослідження полягає в розробленні і впровадженні моделі підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, яка може бути також застосована як основа для моделювання відповідного процесу для студентів закладів вищої освіти неюридичного напрямку; модифіковано зміст навчальних дисциплін «Вступ до юриспруденції», «Історія України: державно-правовий контекст», «Юридична деонтологія», «Юридична психологія», скориговано їхні цільові орієнтири; розроблено програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу «Основи правової конфліктології»; сформовано банк проблемних ситуацій правової спрямованості; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності; розроблено програму діяльності дискусійного клубу «Правознавець майбутнього».

Висновки дисертації відповідають поставленим завданням дослідження, чіткі та лаконічні.

Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях. Аналіз дисертації дозволяє стверджувати, що наукові положення та рекомендації, сформульовані в ній, є обґрунтованими, а їх вірогідність, новизна та повнота викладу в наукових працях не викликають сумніву. Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено в 18 публікаціях автора (серед яких 9 статей – у фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, 8 статей і тез доповідей – у збірниках матеріалів конференцій).

Зміст і результати дослідження відповідають паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Однак, разом із позитивною оцінкою роботи, висловимо деякі **зауваження** та побажання:

1. На наш погляд, під час формулювання теоретичних положень дисертації слід було приділити увагу аналізу наявного і в Україні, і за її межами досвіду підготовки майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності, який накопичено в юридичних закладах вищої освіти.

2. Авторкою правомірно виокремлено як компоненти готовності майбутніх юристів до запобігання конфліктам у професійній діяльності: мотиваційно-ціннісний, змістово-теоретичний, процесуально-практичний, особистісний. Проте і в роботі, і в авторефераті акцентується увага лише на критеріях досліджуваної готовності.

3. Не можна не відзначити той факт, що робота значно виграла б, якщо б автор під час презентації ходу формульовального етапу дослідження

